

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput nonum. Comparatio novae Evangelicae Doctrinae cum
Mahumetana.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

merismus enim & ipse hæresis est inter Christianos nata non minus quam Lutheranismus nisi viderer illos silentium meum pro sua hac in re victoria interpretaturos. Agedum igitur pedem Novorum Evangelicorum & Reformatorum cum pede Mahometano conferamus.

COMPARATIO NOVÆ EVANGELICÆ DOCTRINÆ CUM MAHOMETANA.

CAPUT IX.

ARGUMENTUM.

- I. Complures novi Evangelij articuli Alcorano sunt conformes.
- II. De Turcico quodam, qui Tolosa in Gallia fuit Legato.
- III. Amurathes Turcarum Imperator à Christianis non alieno est animo.
- IV. Narratio de Gallico apud Turcarum regem Oratore.

QUEMADMODUM infelix ille Sergius monachus apostata præcipuum fuit Mahometanæ instauratæ superstitionis instrumentum: sic Lutherus excucullatus monachus nostro tempore præcipuus fuit auctor schismatis omniumque hæreseon, quæ Christianam Rempublicam tanto opere afflixerunt Et quemadmodum ad Mahometana libertatis explicata signa monachi, ut Bibliander scribit, sturnatim conuolarunt; sic ad Lutherum magna apostaticorum turba se adiunxit. Et ut Turcæ, Muslimanni, id est (ut Postellus interpretatur) *ve vi fideles* dici voluerit: sic Lutherani Evangelicos sese appellauerunt, quasi ipsi soli scilicet Evangelicam doctrinam sequerentur, quamuis etiam Catholici sub fidelium censerentur nomine Lutherani quidem nihil maiori in prece habere se iactant quam Evangelium, quod eorum quisque pro suo interpretatur lubitu; Turcæ similiter Evangelium suæ Novi Testamenti libros summo in honore habent, in quibus suum iuveniunt Messiam: ac si quis Novi Testamenti libros ipsis exhibeat, eosdem deosculari, capiti imponunt: quod inter ipsos maximæ est reuerentiæ genus, (quo etiam magpates in Gallia, si quando litteras à Rege acceperint, vtuntur, &

in hoc quidem nostros Evangelicos Turcæ præcedunt. Henrico quidem Albretano Nauaræ regi nullæ unquam à rege missæ, fuerunt litteræ exhibitæ, quas non ille statim deoscularatus, capiti imposuerit, his verbis additis: *Deus Regem Dominum meum conferuet!*

Mahumetes nouam suam legem Arabibus annuncians, verum se Evangelium afferre iactauit, ut qui à Spiritu S. illustratus, & ad hoc tamquam Elnabi, id est, verus Propheta esset, Lutherus quoque nouam suam doctrinam in Germania spargere incipiens, Evangelistam se à Deo ad interpretanda fides mysteria missum dixit, impudenter iactans: antequam ipse aduenisset, Mundum quid Christus esset nesciisse. Mahumetis discipuli missionem suam ex Scriptura probant, XVIII. Deuteronomij, XI. Matthæi & VII. Lucæ capita allegantes Lutherani similiter ad stabilendam magistri sui legem, miseris hominibus perluadent, ipsum stellam illam esse, de qua S. Ioannes Apostolus in Apocal. loquitur: (n) quemadmodum Adrianus quoque fecit, ab Antinoo suo fasciatus, esse scilicet illam stellam quam cælum in Mahumetu produxerit fauorem. Mahumetes sub Gregorij Magni Pontificatu emergens, aiebat Ecclesiam ab Antichristo in secessam, & Evangelium quod Iesus Christus Deinuncius, & Virginis filius attulerat esse corruptum. Lutherus multis sæculis isto posterior, ait, eodem tempore, nempe Anno DC. & eodem Pontifice, Antichristum, hominem peccati, in Iesu Christi locum se ingressisse, qui totus tum velut amissus fuerit & in occulto latuerit. Mahumetes inquit, Deum initio quidem Moſen, deinde Christum sapientiam Patris ac Messiam in mundum hunc misisse, ut saluificam legem hominibus proponerent; quum vero lex illa à Christianis proculcari inciperet se à Deo allegatum esse, qui Mundum non amplius verbo & præceptis, sed ferro & viribus aggrederetur, & de nefario prioris legis consensu vltionem exposceret. Idem Lutherus dicit, se scilicet in id à Deo missum, ut Christianos, idololatria immersos abyſſo ac plane perditos puniret. Ecce quomodo vterque eadem velut manu & eodem tempore Antichristum in S. Petri sede collocent, ac populo persuadere conentur, Deum Ecclesiam charissimam suam sponsam, velut adulteram ac mille modis prostitutam deseruisse. Mahumetana secta armis introducta ac propagata, solis armis ac vi nititur (hinc etiam Imperatori Turcarum Mosqueram

siue
a Credo 22. cap. v 16. nam alia singulariter ibi. stella vocata infansium quid sonant.

sive templum ingrediendi Talismanus, id est, Mahumetanae legis interpretis occurrit, & alta voce verba ista inclamat: *Memineris, domine, imperium armis esse acquisitum, & armis conservari atque propagari oportere. Nova religio unde quaeso, nisi ex insidijs, seditionibus & bellis inisum habuit? Evangelij prima semina, ait quidam seditionum in Fracia non postremus auctor, in campis Druydenibus, ubi cruentissima illa praelia commissa sunt, sparsa esse.* Mahumetes ex sua religione omnia sacrificia sustulit, contra communem Naturam instinctum, quae docet, Deo non interiore modo, sed etiam exteriorem quandam oblationem deberi. Sic & nova religio non sine blasphemia, omne sacrificium exterminavit. Annon admirabilis in eo elucet Dei providentia, tam Mahumetem quam alios Ecclesiarum rebelles ita excæcatis, ut religionis omnium sacrificio destituta fuerint auctores? Eius enim sacrificij institutione quod Jesus Christus Christianis reliquit & præscripsit, omnibus alijs sacrificijs quæ extra Ecclesiam fiunt, finem imponere voluit. Tres hodie sunt religiones quæ verum Deum adorant, Judæica Mahumetana & Christiana. Prima sacrificare non potest, destructo templo in quo solo Deus, sacrificari sibi iusserat. Secunda sacrificium nullum habet aut agnoscit. Tertia sola, Catholica nimirum religio sacrificium conservavit, & quotidie frequentat. Hoc quidem argumentum Venerabilis Beda contra hæreticum, Missam sacrificium esse negantem, usus est, in hunc modum disputans: *Miser homo, quid facis? Annon vides, si Missa sacrificium non sit, te Deum præcipuo honore & officio, quod ipsi tamquam coeli & terræ Creatori debemus, spoliare? Si enim Christiani Deo non sacrificent, nullum omnino erit sacrificium: quum nec Turca, nec Judæus, sed soli veri Christiani Deo sacrificare possint, illi qui peccato sacrificant. Sed ad alios quoque utriusque, Mahumetanae scilicet & novæ Evangelicæ doctrinæ articulos transeamus.*

Turcæ fato quosdam & prædestinata fortuna omnia fieri credunt. Similiter novi Evangelici, Stoicam quandam prædestinationem invexerunt. Mahumetana religio Baptismum deseratur, & parvulis etiam non circumcisis cælum aperit: Lutherus quoque Baptismum despiciatui habet, ad salutem non necessarium esse docet, & infantes etiam non baptizatos vult salvari. Mahumetani nullum peccatum originale esse credunt. Lutherus quoque labem illam quam à matris utero in hunc Mundum afferimus, contemnit. Zuinglius non peccatum, sed morbum quandam, velut famem, sitim

& alias infirmitates esse dicit: eoque nihil posse dici inopertius, quam morbum istum per Baptismum tolli; & ob peccatum originale infantes cælesti gloria privari. Annon ex Alcorano tibi doctrina hæc videtur hausta? Quid hoc aliud est quam Turcarum & Paganorum colonias in cælum inducere. Quia enim solum peccatum cælos occludit, nec quicquam obest baptismi defectus, sequitur sane infantes & Turcas & infideles sine peccato mortuos, dignos esse cæli inquilinos. Sic Micheas Musulmannus, contra Saumelem Anglum apud Reginaldum argumentatur, in hoc sibi valde gratulans, quod nova Evangelicorum religio Turcarum & infidelium infantes regni Dei non excludat, uti veteris religio Papistarum. Mahumetes, ut videre est in Azoare IV. in Eucharistiam quendam occultam & secretam esse concedit; sic Lutherus quoque Christo suo impanato latentem quandam tribuit virtutem, moleste ferens, ut ipse fatetur, quod realem Corporis Christi in hoc Sacramento præsentiam cum Carolstadio, non plane tollere aut negare possit. Mahumetani in omnibus sacris & precationibus nulla fere alia ceremonia utuntur, quam quod Davidis Psalmos vulgari lingua, ac præsertim in castris sub vesperam omnibus diebus Psalmum sexagesimum decantant. Hæc una item & sola ceremonia apud novæ religionis homines usurpatur. Mahumetes omnia religionis suæ capita rythmis vulgaribus descripta proponi iussit, ut vulgus cantus dulcedine tanto magis alliceretur. Hæc eadem astutia novæ religionis instauratores usi sunt, regij vatis Psalterio versibus & rhythmis, ut tam gustum quam speciem aliquam religioni suæ conciliarent, descripto. Mahumetes omnibus quæ occupaverat locis, Christiana militia insignia, Cruces scilicet, sustulit & delevit. Idem fecerunt, novi Evangelici, & imprimis posteriores, prædecessoribus ipsorum Lutheranis multo deteriores. Primus quæ Mahumetes ad religionem suam pertraxit, servus fuit sive mancipium, cui libertatem ille promiserat, si in ipsum vellet credere. Primi quoque ac præcipui quæ superiori & nostro tempore exstiterunt, hæreseon auctores, vilia suæ ventris mancipia, quæ libertatis desiderio monasteriorum muros transilierunt. Mahumetes noluit, ut cuiquam religionis causa vis adferretur. Qui vero primas Lutheranismi fores aperuit, quæ eiusdem libertatis seu licentia amans; quum Lutherus aperte dicat, datam omnibus à Naturâ esse libertatem credendi quod quisque velit. Mahumetes omnia altaria à Mosqueis seu templis suis præscripsit. Eadem Novi

qui post Lutherum venerunt Euangelici ubique demoliti sunt, profanis mensis in horreis, ubi conciones, suas habent, contentis Mahumetes tam supremo Pontifici quem Muphti vocant, quam ceteris legis sua interpretibus uxores ducendis fesis potestatem. Idem Lutherus Pfarrerus & Helfferus, id est parochus & diaconus, ut & Superintendentibus sua religionis non permittit tantum, verum etiam quodammodo praecipit, ut castitatis vota non aliter quam diabolum fugiant & deserentur. Apud Turcas ministri Sacrorum à laici nihil differunt: nam & uxores habent, & communi cum alijs vtuntur vestitu, & mechanicas etiam artes exercent. Sic apud nostros A catholicos Pradicantes nulla re ab alijs hominum ordinibus distinguuntur. Turcica religionis interpretes siue theologi, quos Alfaces appellat, nulla alia quam vulgari lingua vtuntur. Idem in noua sic religione. Mahumetes ait, impossibile esse homini à seminarum consuetudine abstinere: eoque suos ternas aut quaternas ducere iubet, dummodo non sit metus ne illa se mutuis plagis concidant. Quam alia Lutheri fuit theologia, supra libro III. à nobis explicata, aperte dicentis, polygamiam in Euangelio non esse prohibitam. Mahumetes si vir alicuius ex uxoribus consuetudinem ferre non possit, dimittere eam iubet, eiusque loco aliquam qua placeat superinducere (a) sic vt apud Turcas nec minus mira nec minus frequens vxorum sit repudiatio, quam apud nos familiarum mutatio. Quid? (b) Qui vel qua, inquit, cum uxore aut marito viuere aut in gratiam redire non potest, alibi matrimonium sibi quarat, neque enim id Deus prohibuit. Et Bucerus, non minus nobis quam Iudaeis permissum esse dicit, diuortium facere, & aliam ducere uxorem aut maritum (c) Mahumetes ieiunium Quadragesimale ab Ecclesia non minus pie institutum quam diligenter hactenus seruatum, aboluit, proque eo alia suo arbitratu ieiunia instituit. Idem pseu- d'euangelici nostri non tantum proscripserunt, sed etiam omnem ciborum delectum penitus sustulerunt, interim nescio quam ieiunij umbram ex suo ipsorum cerebro natam conseruantes.

Et quemadmodum omnes Nouae Ecclesiae Doctores, SS. Patrum antiqua Ecclesiae auctoritatem susque deque habent ac desugiunt, non minus ab ipsorum scriptis quam serpentes à vineae odore abhorrentes, vt qui non nisi ex veteris Ecclesiae ruinis nouam suam aedificari posse certo sciunt: sic vafere quoque Mahumetes (d) non ignarus quantum praesae religionis auctoritas & continuata illa successio conatibus suis in noua stabilienda secta obsutura

esset, in Elfurcane suo in hanc erumpit querelam. Si vestri, inquit, maiores, quos Christianos dicitis, stulti fuerunt & obcecati, quid vos, an eos sequi vultis? Quod si secutus, profecto iam omnibus iudis ac mutis, immo ipsis brutis bestijs estis deteriores. Et in Azore XXI sic loquitur: Mihi quidem rectam istis commonstranti viam nihil habent quod obijciant, quam se praedecessorum suorum insistere vestigijs. At quid, si diabolus illos ad inferni ignem abriquit? Quod si nos certiores ipsis & tutiorem sententiam ostendimus, cur eam ingredi recusatis? Prisci enim omnes delirarunt. Numquid placet his gemina, immo eadem Noui nostri Euangelici, Protestantes & Reformati dicunt & scribunt? Zuinglius certe quae sequuntur ex ipso transcripsisse Alcorano videretur (e) Miseri illi, qui Catholicos se dicunt nobis veram legem afferentibus nihil aliud habent quod obijciant, quam Patrum auctoritatem. At si Patres illi homines fuerunt, certe etiam poterunt errare. Lutherus vero Patres veram Euangelij cognitionem habuisse negat. Eam à se demum prolatam (f) Se quidem in Sancti Ambrosii, Sancti Hieronymi, Sancti Augustini & aliorum praesae Ecclesiae Doctorum scriptis praetiosam aliquam gemmam quatenus, nihil fere aliud quam palas, & in Conciliorum volumina carbones reperire. Quod si quis Patrum istorum sibi opponat auctoritatem, nihil aliud se ei responsum, quam si Sanctus Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, immo ipsi Apostoli, Dinius Paulus, Petrus & Ioannes aliud docuerint, ipsos errasse. Se enim certum esse, doctrinam suam ab ipso Deo esse profectam. Ergo & Luthero credimus, etiam Propheta delirauit, quando nos ita admonet: (g) State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, qua sit via bona, & ambulata in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris. Sed iam alia quoque duatum istarum religionum dogmata inter se comparatemus.

Quid noui Euangelici de Sanctorum inuocatione doceant, notum est, nimirum eam non modo non licitam, sed etiam detestabilem esse, vt qua honor Deo debitus praecipitur. In Praecationum sane quibus

a Azor. 8. b In Gen. c. 16. Bel. lib. 3. cap. 10. Luth. 5. in 1. Cor. cap. 1. fol. 4. &c. c in Matth. cap. 18. d Azore 13. & 19. e Zuing. Tom. 1. Exp. Act. 64. f Luther, Tom. 5. ad Gal. c. 1. g Ierem. 6.

bus veniunt formulis, nullam inuenias ad Iesum Christum, multo minus ad Spiritum sanctum specialiter directam. Iam Mahumetem audiamus eadem de re in Azoare XLIX. sic loquentem: Tu solum Deum sine ulla intermissione & integro corde inuocato, qui veram tibi prescripsit legem. Hic quidem eos qui preces suas ad alios dirigunt, impunitos non dimittet. Christianis etiam exprobrat, quod tres initio Deos, deinde mille & mille adorarint (sic enim Sanctos appellat, quorum memoriam celebramus.) Idem sæculi nostri Reformatores nobis obijciunt, nimirum tam Sanctam Virginem. Desperam quam Sanctos à nobis pro Diis haberi. Mahumetes Christianos ait, Virginem Mariam tamquam Deam colere. O Iesu Maria fili (inquit nequissimus impostor) tu quidem hominibus persuasisti, ut & te & matrem tuam tamquam duos deos reuererentur & adorarent. Quod tamquam egregie dictum Theodorus Bibliander Lutheranus in Commentariis suis in Alcoranum notare non neglexit. Mahumetes Christianos Catholicos vocat idololatrias, inquit, Deum istos imaginum cultores seu adoratores puniturum: quoniam dii isti nec vitam nec vllum sensum habeant. Sectarij contra Catholicos nihil quam idem conuicium in ore frequentius habent. Ille dicit, imagines à nobis & statuas tamquam deos adorari; hi salutem nos ab ijdem petere calumniantur. Et hanc quidem lectionem vtrisque a spiritu illo mendacij & tenebrarum didicerunt. Postrema Lutheri propago, & veluti nepotes, Iesu Christi & Sanctorum imagines ita detestantur, ut eas non modo passim deiecerint & confregerint, verum etiam contumeliose ad eloacas raptae & cremarint. Idem Turcæ faciunt. Quum enim Ochialis Bassa rei maritimæ apud Turcas præfectus, tres insignes naues, atque inter eas prætoriam quoque, quod hæctenas nunquam factum (Catharinetta enim quam Dragutes ante ceperat, parui erat momenti) Meliten-sibus Equitibus ereptas, Algerium abduxisset, Turcæ præciosam admodum D. Ioannis statuam, que in puppi sieserat, publice suspenderunt, vti etiam nunc ibidem videtur. Mahumetes (testante Postello in libro de noui Evangelij & Alcorani concordia) multa S. scriptura loca truncavit ac deleuit. Lutherus similiter non unum & alterum dictum, sed integros libros de S. scriptura numero sustulit, vt libro III. à nobis est demonstratum. Mahumetes Azoare XIX. nos accusat quod Papas nostros seu Pontifices maximos adoramus. Idem Lutherus dicit,

simplicioribus persuadens, Papam à nobis in altari collocatum, tamquam Deum adorari, ac saltem potestatem ei tribui qua infernum aperire, & animas inde educere possit: Et si alia non minus putida ab ipso nobis obijciuntur. Impostor ille in toto suo Elfurcane nihil inculcat frequentius quam Dei misericordiam, iustitiam vero vix verbo attingit. Deum ait, patrem esse indulgentissimum. Quis quis crederis, saluum fore. Quid noui nostri Evangelistæ, annon Solam quoque fidem ad salutem sufficere dicunt? Lutherus certe aperte ait, ex omnibus vitijis solam incredulitatem damnationem adferre. O felices Christianos, qui modo credunt, damnari non possunt? In nouis istis Synagogis vides plerosque linguas ardentes, & manibus torpentes, id est, verbis quidem bona opera iactantes, sed interim nihil eorum agentis. Libertatem, seu viuendi & quidquid placuisse agendi licentiam à Mahumete propositam, sansam populorum multitudinem Mahumetana secta adiunxisse Paulus Diaconus testatur (h) sic vt integra nationes exturbatis prioribus dominis, ad ipsum defererint. Eadem licentia Lutheranismum portam quam latissimam aperuit, & subditos contra dominos armauit. Vtriusque sane sectæ constitutio multo sanguine constitit. Et sicut Mahumetana secta in sexaginta octo alias diuisa quidem est, duas tamen præcipuas & velut radices agnoscit, quarum vna Lesarum hominem Arabem auctorem habet, & totam Africam, Ægyptum, Syriam & Turciam occupauit; altera vero Imedium quendam, à Persarum Sophi recepta, & vi armorum, cum extrema fere Asiæ pernicie, longe lateque propagata: sic posterioris huius schismatis præter innumeras duas præcipuas sectæ sunt, Lutherana & Caluinistica; à quibus plures quam sexages centum aliz pullularunt. Quum Arabes missis ad Mahumetem legatis petissent, vt regionem ipsorum natura sterilem montibusque asperam planam faceret, & fluminibus ac rivis secundu irrigaret, atque ita hoc miraculo laudem à se propositam confirmaret, aut è priscis illis Prophetis & doctoribus aliquem resuscitaret, qui testimonio suo Mahumetana doctrina fidem adstrueret; impostor ille respondit, Deum à se has de re consultum, sic respondere ipsis iussisse: iam olim se Prophetas & doctores misisse, qui miraculis doctrinam suam confirmarint; verum eandem posthac noua miracula aut ver-

Zz 2

bis, sed

h Libro 8.

bu, sed armis propagandam esse, è medio sublati ijs qui adiungere se ei nolunt. Lutherus vrgentibus Catholicis vt doctrinã suã veritatem miraculo demonstratã et, nihil aliud respondit, quam quod Mahumetem respondisse diximus; nimirum, Miracula faciendi tempus iam dudum præterisse. Idem alio loco sectatores suos in Catholicorum sanguine, manus lauare iubet, vt supra ostendimus. Verum enim vero quanta similitudo & conuenientia, sit Mahumetanã & Calvinianã religionis, ipsius Calviniani Ministri, vt a P. Posseniino describitur, testimonium audiamus, qui quum præfectum Turcarum vrgeret, vt sectã ipse suã captiuis Christianis sine periculo posset exponere, asserebat suum, id est harcticorum Euangelium Corano siue Mahumetis legi non adeo esse dissimile. Sanctorum enim aiebat, qui sunt in cœlis & reces, Purgatorum item & alia, vt vos Mahumetani facitis, nos quoque Calviniani negamus. Antiquas Bibliothecas & Synodorum memoriam, vt vos fecistis, ipsam sustulimus. Plures vos Mahumetani uxores & concubinas ducitis: & nos Calviniani mulierem, superflite licet marito, posse seiungi, & cum alio viro coniungi, alteram licet hic habeat uxorem, non ita ingens facinus arbitramur. Sacraia templaque in Synagogas seu Moscheas mutastis, aut destruxistis: nos quoque sacraijs direptis eadem vel in nostra Consistoria, vel in equorũ stabula, vel armamentaria conuertimus, vel deniq; solo aquauimus. Virginitatem voueant inter vos nulli sunt, nec qui virginitatem voueant inter vos habetis: nos quoque antiquissima eiusmodi monasteria euertimus. Conscientia libertatem unicuique in vestris ciuitatibus permittitis: hanc nos quoque & a Regibus & a Rebus publicis vel armata manu extorquemus: Ad hæc scribens Bassa, Quin, ait, iam vos Calvinianos & nos eosdem breui futuros video, nisi quid relicto nobis aqua potu, vos tamen vinum omnino retinere, eoque ebriari voleris. Huc vsque Posseniinus. Et hæcenus quidem, quæ sit Lutheranismum cum Alcorano similitudo & conformitas, aliquo modo ostendimus; quibus si Calvinismus interponatur, facile duæ illæ inter se religiones velut maritari & in vnum consisti poterunt. Hæc tanto prolixius enarrare volui, quod opusculum eius argumenti à magno illo linguarum doctore Genebrardo promissum, post mortem eius imperfectum manferit, certe nondum typis sit diuulgatum.

II Ego quum Anno M.D.LXV. Tolosæ litteris operam darem, & è Turchia Legatus ad Carolum

IX. Baionam profecturus, eò venisset, curiositate quadam hospitium ipsius adij, & per interpretem cum honoratoribus aliquot ciuibus loquentem offendi. Quum vero inter alia quæri iussisset, verum inter præsentem aliqui essent nouæ religioni addicti; Agestus vero vir nobilis Burdigalensis, vicissim quæsiisset, cur isthoc scire expeteret? Equidem, aiebat, homines istos libenter videre velim, vt etiam alibi feci: quos certe nos plus quam reliquos Christianos amamus non solum eò quod Papam capitalem domini nostri hostem, capitaliter & ipsi oderunt, sed etiam, quia religio ipsorum ad nostram propius accedit. Quod dictum inter Tolosanum postea omnium sermonibus celebratum fuit, adeo vt Noui isti Euangelici, Turcæ passim à vulgo dicerentur. Quum deinde superioribus anois naues quædam ex magna illa ad Angliam subiugandam armata Hispanorum classe in litore nostro naufragium fecissent, & remiges quidam Turcæ è naufragio eluctati ad nos tamquam ad tutum libertatis & salutis asylum confugissent, ego duorum ex ijs qui supra geteros sapere videbantur consuetudinem mihi adiunxi, eosque de fide ipsorum diligenter sum percortatus. In omni vero sermone tantam opinionum in Christiana religione varietatem mihi obieiebant, ad nouam tamen quam veterem religionem procliuiores, quod hæc impossibilia credenda præcipere dicerent: in hoc reformatoribus nostris plane gemini, quod nihil nisi quod oculis videri, aut manibus tangi, vel intellectu saltem comprehendi potest, credere volunt. Illud sane intellexi, pro eo quem in trirēibus obtinuerant loco, nimio plus ipsos in religione sapuisse; vt qui forte ibidem, frustratis Inquisitoribus, Lutherano aliquo ductore vsi sint.

Franciscum & Ægidium Noallios, quorum vterque apud Turcarum Imperatorem regis nostri nomine Oratoris officio functus fuerat, narrantes audiui, Mehemetem purpuratorum principem, & Mustapham Bassam eum qui Cyprum expugnauit, sæpe apud ipsos de rigore, quo rex noster erga subditos suos in religionis negotio vteretur, conquestos esse, dicentes: Debere regem in hoc potius sui domini imitari exemplum, omnibus tam Christianis quam Iudæis, modo tributum soluant; tunc conscientia quam religionis cuique sua exercitium permittentis. Postquam vero intellexerint, Nonæ istius religionis socios vt plurimum rebelles esse & seditionos, regis consilium laudasse, potius quam damnasse. Sicut quidem hominum aiebant pro symbolo his verba vti:

Aus:

Aut moriendum, aut obediendum? hancque legem ab omni Principe inuiolabilem esse seruandam. Et sane Mehemetes idem non poterat ignorare, quæ domini sui Solimanni, cuius præcipua negotia tractarar, fuerit sententia, Quodque consilium ille Reginae Isabella contra Nouos Euangelicos, qui in gratiam ipsius se insinuare, & in Hungaria sedem sibi querere satagebant, redderit, quamque ab omni Nouitate abhorruerit. E sermonibus vero cum Basis illis non semel habitis facile Legati nostri intellexerunt, illos controuersiarum quæ inter nos sunt de Religione, non plane fuisse ignaros; & ad ea etiam loca peruenisse eorum hominum querelas, qui tanta contentione libertatem religionis à Principibus extorquere conantur quam eandem tamen ijs in locis, ubi numero & viribus prævalent, ipsi alijs negant. Idem porro omnes testantur, qui regiones istas perlustrarunt. Turcicus vero ad Poloniae regem Legatus, Sacramentariorum causam strenue egit & defendit; ingenue falsus, eorum doctrinam magno domino non displicere, tanquam à Mahumetana non valde abhorretem. Idem Surius, Possevinus in atheismis, & Schlüsselburgius libro primo Theologiæ Calvinisticæ, immo ipse Petrus Martyr testantur; ut quidem iam dictus Schlüsselburgius in epistola quadam scriptum reliquit. Narrat enim, quum Sultano aliquando diuersa Christianorum de Eucharistiæ Sacramento sententiæ explicarentur, eum statim Sacramentariorum opinioni tanquam magis probabili, suam adiecisse calculum. Ut enim hæretici, ita Mahumetani quoque, cœlestia & diuina mysteria humanæ rationi accommodare, & secundum hanc de ijs pronuntiare solent Londini in Anglia Anno M. D. LXXXIX. libellus prodijt, à quodam, quem Angliæ regina ab Maroci regem Mahumetanam legarat, editus. In eo auctor dicit, à rege illo magnifice admodum & summa cum gratulatione se exceptum: primo statim die mandata exponere iussum fuisse, quum Hispaniarum Regis Legatus viginti diebus audientiam vix impetrare potuerit. Et Mahumetannim quidem illum Principem aperte præ se tulisse, se tam Hispaniarum regem quam religionem ipsius odisse, eò quod in ea Inquisitionis sue: Episcoporum & Prælatorum consilio & præscripto videretur. Addit idem, Principem illum Dei esse timentem, in libris Veteris & Noui Testamenti bene versatum; Anglicana vero tam nationis quam religionis, vix potè nulla ferentis schola, præ ceteris amantem. Hoc ille Anglicus seu

Caluinianus scriptor elogio in fidelem Principem, & Christiano nomini inimicum cohortatur; & quidem non sine graui Catholici Regi contumelia. Quo vero fauore Turcarum Imperator Sacramentarios prosequutus sit, quidque de ipsorum senserit religione, sequens Narratio ostendit.

III. Solimanno filius successit Selimus, homo ebriolus & ignauus, qui vix quidquam in vita laude dignum fecit, nisi illud forte quod eum qui fratrem Mustapham natu maiorem patris iussu strangulatum, ipsi lætabundus nunciarat, necatus fuit. Ex hoc natus filius Amurathes, naturæ quodam instinctu Christianos amabat, adeo ut secreta quadam vi Christiana fides ei inspirari videretur; quam fortassis à matre hauserat. Hæc enim Cypria natione, in captiuitatem abducta, & Setimo obraram formæ excellentiam donata, quamuis arcta custodia teneretur, eam tamen religionem cui per baptismum inserta fuerat, animo penitus infixam semper seruauit. A Selimo deinde in matrimonium ducta, hanc, quem diximus, Amurathem ei genuit; cui paruulo occultis sermonibus Christianæ religionis amorem instillare, quantum poterat, conabatur. Ex quo factum est, ut ille hoc modo educatus, & gaudior factus, animum à Christianis minime alienum gesserit, nec ab ipsorum libris legendis abhorreret; vitium vero illud deterrimum & abominabile, cui patet tantopere indulserat, vehementer detestaretur. Numquam tamen, ut nec avus ipsius Solimannus induci potuit, ut inter Christianos qui in ipsius viuunt imperio Nouæ illi religioni, quantum Mahumetanae non ita dissimili, sed rebellionis infamia laboranti, locum daret; e contra vero ferus se emancipijs Catholicis non modo liberum religionis suæ permittebat exercitium (in regio enim illo ergastulo, in quo plerumque duæ aurtria captiuorum millia detinentur, licet illis sacerdotes eligere, erigere altaria, processiones, aliasque in Catholica Ecclesia vsitatas ceremonias obire, pecuniam denique ad diuini seruitij sumtus colligere) verum etiam elemosynas sæpe eis mittebat, præns ut Deum pro se deprecarentur. Numquam idem Amurathes bellum contra Christianos voluit suscipere, quamuis à scelerato illo apostata Sinane Bassa assidue impelleretur, inquitens: *velle se ut omnes vicinarum regionum, id est Christiani, & lupi sui sint*

Zk. 3;

Turca

Turca unâ pascantur, & eodem ouili includantur. Sic ergo Sinane ad Persicum bellum ablegato (quod ille, quamuis non sine magna hominum clade, feliciter postea confecit) Christiano orbi à Turcis pax fuit. Nihil vero Amurathi magis obstitit quo minus Christianam amplexus fuerit religionem, quam infelix illud & multiplex schisma, de quo non à matre tantum, sed etiam ab vxore (quæ itidem erat Christiana) audierat. Certe à solius Principis conuersione totum illud Imperiû dependet, quum insitata Christianorum tam Græcæ quam Romanæ religionis multitudo in eo habitet; & præcipui militiæ duces Vezires, Bassæ, Beglerbegi, Sangiachi, Spachi vt vocantur, alique aulæ officarij plerique omnes Christiani olim fuerint, ad Mahumetanam religionem spe honorum & diuitiarum allecti, & eorundem vsu & fructu hætenus in ea detenti.

In bellicosa enim hac natione sola virtus, ac præcipue militaris fortitudo nobilitatem parere censetur. Bubulco, caprimulgo, vel infimo sellularioæque patet per fortia militiæ facinora ad summos honores aditus, quam nobilissimo cuique: vt Solimanno & Selimo imperantibus contigisse videmus. *Mehemetes*, qui in Bosnia captiuium pastor fuerat, non modo primus purpuratorum (Vezirem vocant) sed etiam gener Selimi Imperatoris fuit factus. *Ochialis* è Calabria subulcus, Algerij regnum & maris præfecturam adeptus: à Turcis postea *Ochiali Fertis*, id est, *Ochialis scabiosus* appellatus, quod quum à Turcis captus esset, eo vicio laborasset. *Afanaga Bassa* Veneti chirurgi fuit filius. *Aramapates* è mesonauta Alexandriuo Cypri præses factus est. *Ibrahimus Algerij Rex* Galus natione, rultici in Vasconia fuit filius. Plures alios omitto, qui abnegata Christiana religione, postquam rebus bello fortiter gestis magnam sibi virtutis opinionem pepererunt, ad summos honorum gradus à Turcarum Imperatoribus sunt euecti: Quod si quis obiiciat, *Mamaluchos illos sine apostatas ipsis Turcis esse peiores*, non tamen opinor, negabit fieri non posse quin aliqua eius, quam honorum & diuitiarum cupiditate abnegarunt, fidei memoria animis eorum adhuc infixâ hæreat, & conscientiam nonnumquam pungat. Quod verotanto Christianorum odio flagrare videntur, eo fit vt veros Musulmannos sese ostendant, atque ita honores & fortunas suas tanto melius tueantur. Id quij in Turcica aula versati sunt, optime norunt. Plures quidem enarrantes audiui, celebrem

illum Bassam & maris præfectum, cuius paullo ante mentionem fecimus, Ochialem, qui Christianam fidem abnegarat, vt alapam à Turca quodam sibi ad temos sedenti inflictam, vlsceretur, Christianis semper fauisse, quam diu ipsi fortuna fuit, & in tam excelso loco & statu ad quem incredibilis eum virtus, fortitudo in primis & liberalitas prouexerat, conseruauit, tandem inter Græcæ puellæ insigni forma præditæ brachia, expletis voluptatibus, defunctum, & precioso ornatu, Christianorum in morem, quatuor cereis ardentibus, in lectulo collocatum. Et hoc quidem in statu Ochialem inuenit is, quem Sultanus morbi ignarus, ad eum miserat, cum mandatis, vt priuianam ipsius vxorem peregrè abituram comitaretur. Amurathi Mahumetes filius in Imperio successit: sub quo Ochialis, vt equites quosdam nostrates Melitenses & alios captiuos narrantes audiui, festis celebrioribus, captiuus Christianis ac præcipue sacerdotibus non alimenta tantum, sed etiam argentum clam mittere solebat, rogans vt Deum pro se deprecarentur. Grassante vero in vrbe Constantinopolitana horribili peste, idem in palatio suo à Christianis solemnem processionem fieri voluit, in qua S. Rochi imago fuit circumlata cum reliquis apud Christianos vsuatis ceremonijs. Miramur res accidit. Quum enim vix vllus tota vrbe esset angulus quem non contagiosa lues peruassisset, illa tamen ex quingentis captiuus, qui absoluta processione custodij in eodem palatio iterum inclusi fuerant, ne vnum quidem attigit. Plura fortassis quam instituti nostri ratio fert, de homine illo dixi: sed abriperunt me admirabiles eius virtutes, animi in primis magnitudo, & liberalitas, in rebus secundis moderatio, in aduersis constantia, quibus ille plerisque nostri sæculi duces longe est supergressus. Hic infeliciter à Turcis ad Naupactum commissi prælij reliquias recollectit, & in tutum deduxit; & quamuis victus, prætorium Melitensis militiæ vexillum, quasi in victoriz signum, ad Sulranum misit. Deinde incredibili diligentia restaurata classe, Gulettam illam in expugnabilem creditam arcem expugnauit; & tribus, inter quas & prætoria fuit, captis nauibus, Melitenses equites magna clade affecit. Quotquot familiarius ipsum norunt animo Christianum fuisse dicunt; eoque tres seruos Christianos semper circa se habuisse, vt cum ijs de religione conferret, tum sex aut septem Mamaluchorum, id est, eorum qui à Christiana defecerant religione, milia,

lia, ad omnia quae cumque vellet obeunda paratissimorum. Aiunt in animo eum habuisse, Algerij regnum cuius praefecturam obtinebat, à Turcarum potestate ad Christianos transferre; ex quo ingens sane ad Christianam Rempublicam facta fuisset accessio, quum id regnum ad trecenta fere miliaria pareat; sic ut vnus vrbs & portus occupatione omne illud terrarum spacium in Christianorum potestate futurum fuerit. In secretioribus colloquijs saepe ex ipso auditum fuit, Amurathem magnum aliquid & nec opinatum conari, & si vita suppetat, effecturum. At morte uterque praeventus, quod instituerant perficere nequiverunt. Haec eorumq; am non omnibus obuia, hoc loco breuiter delibare volui, quum ut lectoris animum aliquo modo recrearem, tum vt ostenderem, à solius Imperatoris Turcici siue Sultani conuersione, totius illius Imperij dependere conuersionem. Quae sane mutatio facile accidere potest, in tanta apostatarum Christianorum multitudine qui in eo Imperio degunt, & praecipuam terrarum mari munia administrant; qui vt ante ad captandam gratiam Imperatoris Christianam religionem eiurauerunt; sic ipso volente libenter ad eandem sint redituri. Hoc quo minus fiat factumve sit, obstitit cum pronissime fieri potuit, sub Amurathe nostra ex Lutheriana perduellio. Atque vtinam ea esset Christianae Reipublicae vnitas & concordia, vt vna lingua, vna fide & conspirantibus animis id à Deo omnes peteremus! Equidem spes esset Deum vota nostra & preces aliquando exauditurum, ac Christianos qui miserimam sub immanibus illis tyrannis seruauit feruituram, in libertatem deuotestituturum.

IV. Quandoquidem in rerum Orientalium in eidi mentionem, facere non possum, quin Evangelicorum nostrarium in Turcia conatus oculis lectorum subiiciam, vt qui Turcici Imperatoris fores non semel pulsauerunt, aditumque petierunt, ad eamque rem Mehemetis purpuratorum Principis (qui postea à Spachio quodam, cui Timariam, id est, praedium beneficium ademerat, interfectus est) intercessionem ex ambire studuerunt. Tanto vero dignior fide quem citabo testis erit, quanto magis ab omni vel adulandi suspitione vel spe utilitatis abest. Quem dico, Aloysius Guetchius est, nobilis Venetus, qui quum esset in senectissima eius Reipublicae apud Selimum Turci-

cum Imperatorem Oratoris familia, sequentem Epistolam ad Senatorem quendam Venetum Bartholomaeum de Rodolphis nomine scripsit, quod aulæ illius statum exponit. Et si vero rebus Septentrionalibus Gallicas immiscete, & Hugonotatum nostrarium (quorum nomen libro IX. demum enatum videbis) natiuitatem & cunabula anticipare quodammodo videbor; prudens tamen lector, vt spero, non propterea me extrauagari, aut ab instituto meo quidquam omnino alienum facere iudicabit.

Inter alia Venetus ille sic scribit: *Bassa talis est, vt statim agnoscat, an sincere quis & libere negocia cum ipso tractet, & num Legati limites à dominis praescriptos obseruent. Quod si animaduersat, dissimulans aliud quam Legatus in mandatu habeat, agi, statim eos homines procul à se habet. Eius rei memorabile exemplum vidimus in Gulielmo de Grand Ry, alias de Grand Champ dicto: qui quamdiu Regi sui negocia ea quae par est fide tractauit, à Bassa magno in honore fuit habitus, adeo vt omnia quae de pace cum Romanorum rege tractata fuerant, cum ipso communicaret, ex quo factum est, vt in gratiam regis, pacis conclusio dissiue dilata. Postquam vero intellexit, praedictum Legatum non tam Regi sui quam subditorum ipse rebellium commoda & utilitates spectare, eius actiones suspectas habere coepit, nec ea quae antea erga ipsum familiaritate est usus. E contrario, instante Legato vt Hugonota quoque ea pace comprehenderentur, Bassa non sine indignatione rogauit, Equinam tandem essent illi Hugonota? neque enim vllam nationem se audivisse, qua hoc nomine censeretur. Legatus ergo rem omnem scripto comprehensam exhibuit: quod scriptum postea per multorum manus vagatum est, Bassa Gallorum leuitatem irridente. In eo Legatus fatebatur, Hugonotas Gallorum regis esse subditos; sed ob religionem, quae Mahumetana in multis rebus similis sit, arma sumere coactos. Indorationes quasdam explicabat, ad probandum, si Hugonota federari adcriberentur, & in patrocinium à Turcarum Imperatore susciperentur, magnas eam rem ipsius imperio utilitates allaturam. Eorum enim opera regem disineri atque auerti posse, ne Hispaniarum regi infestissimo & potentissimo Turcarum hosti, auxilium ferat. Sed & fore vt Romanorum Imperatoris conatus eadem opera per Germania Principes & Respublicas; Hugonotatum causas fauentes, disturbetur. Idem nistantas in Gallia turbas excitassent, Turcas nihil in toto mari Mediterraneo fuisse habituros, Regis enim matrem constitutum habuisse, omnes portus & loca*

Unita Gallia ad mare illud sita, Hispaniarum Regi tradere, Belgio compensationis loco accepto: sicque totum mare Mediterraneum in Hispaniarum regis potestate futurum fuisse. Hugonotis & Lutheranis ipsorum confederatis excisis, certum esse, Papam, Imperatorem, aliosque Reges & Principes Christianos coniunctis viribus Turcarum Imperium aggressuros. Utilem etiam ad id Turcarum Imperatori Hugonotarum fore confederationem, ut quancumque libuerit, pacem cum Romanorum rege factam sub honesto pratextu possit rumpere: tumque ipsos Germania quietem perturbaturos, ac viros facile distracturos. Si in rem Imperatoris id fore videatur.

At Bassa non sine risu & ludibrio ad hac excepta, per interpretem respondit: iam videre se, à Gallia regem legatum vel Oratorem qui negocia ipsius tractaret, sed proditorem missum. Hugonotarum multo viliorum esse conditionem, quam ut cum totius orbis terrarum potentissimo Principe communi federi adscribantur. Tuto illi fidem haberi non posse, qui in suum ipsorum regem perfidiosi & proditores: Othomanorum consuetudinem esse cum Regibus & Principibus, non cum mancipiis & perfidis res rationesque contrahere, nec proditoris & perfide, sed bello aperto rem gerere. Domino suo facile esse, quancumque velit, Hugonostas illos ad officium reducere, nisi victoriam de proditoribus & rebellibus partem sibi honorificam existimaret. Atque hac quidem sum omni populo Constantinopolitano in ore tum fuerit, cum magna Turcarum & Bassa in primis laude, Gallorum leuitatem plerisque vituperantibus.

Hæc ille, quibus capiti huic finem imponam. Interea vos qui Christiani Reformati audite vultis, ne post hac quæso, Turcas Papistis copulate, neve Mahumetistas Romanos nos appellate: sic enim efficietis, ut neque nos, qui Catholici tumus & dicimur, vestram religionem cum Mahumetana comparemus. Mahumetana enim hæresis inter Christianos è Monachi cerebro nata, uti & vestra, & armis se hæctenus tutata, uti & vestra, Christianæ Reipublicæ tantum non ruinam & exitium attulit, uti & vestra. Quod si omnes Tragœdiæ ab utroque exercitæ Actus in scenam produceret vellem, verendum mihi esset, ne lectoris animum & tam crudelium spectaculorum immanitate defatigarem, & à præcepto longius discederem. Quare ad semitam redeamus, Oppilato ore eorum qui ad semitam instituta n sedentes Caluinis suis hoc se esse demonstrant, quod de alijs mentiri non crebescunt.

DE SEDITIOSIS PRÆDICANTUM in Polonia contra Regem sermonibus: De Ioanne Lasco nobili Polono: de miraculis quibusdam Eucharistiæ: & de falso Prædicantis cuiusdam miraculo.

CAPVT X.

ARGVMENTVM.

- I. Prædicantes in Polonia Regem suum criminantur, qui nihil eorum calumnias faciens, fores ad audiendum aperuit.
- II. De Ioanne Lasco nobili Polono, Caluinistarum antesignano.
- III. Miraculum circa Eucharistiam in Polonia factum.
- IV. Falsa Polychronij cuiusdam Prædicantis miracula.

QUOT quamque diuersæ in Poloniam sectæ irreperierint, ex ijs quæ superius dicta sunt, patet. Causam vero nonnulli regis Sigismundi Augusti facilitati & dissimulationi, aut forte etiam hypocrisis adscribunt. Vulgarum est, sed verissimum illud:

*Principis obsta: sero medicina paratur
Quum mala per longas inualuere moras.*

Neque enim Regem latebat, noui Euangelij Prædicantes in conuentu Petriconiensi Anno M. D. LXIV, habito, aperte dicere ausos. Nullum se habere aut agnoscere regem nisi Iesum Christum, illum spiritus pro salute hominum coronatum regem. Stancarus in Præfatione libri cuiusdam aperte præ se fert, si rex in eam quam desiderent reformationem consentire nolit. Nobilitatem nihilominus penes quam arma sint & regni vires, Sathana imperio valedicturam, & Christi regno se adiuncturam. Singulis mandatum à Deo esse, ut licet fremente toto Mundo, ipsi magis obediant quam hominibus. Reges nihil aliud esse quam Dei Vicarios, &c. Sic Noui illi Christiani Principibus suis superbissime insultabant; adeoque in diuersis locis multa crudeliter & furiose patrabant, ut ex ijs quæ Petrus Scarga & Rescius collegerunt patet: quorum hic